

Розділ 2

Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Міжнародне право. Господарське право, господарсько-процесуальне право

УДК 347.775:340.114(045)

А.Й. Француз

*Герой України, заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри державно-правових наук,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

В.М. Антонишин

*здобувач вищої освіти ступеня «магістр»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

Джерела правового регулювання відносин, пов'язаних з комерційною таємницею

У статті розглянуті історичні передумови виникнення в Україні інституту комерційної таємниці та визначені хронологічні етапи його становлення. Визначено джерела та стан сучасного законодавства у сфері правового регулювання комерційної таємниці.

***Ключові слова:** комерційна таємниця, інформація, захист комерційної таємниці, адаптація законодавства.*

А.И. Француз

*Герой Украины, заслуженный юрист Украины,
доктор юридических наук, профессор,
заведующий кафедрой государственного-правовых дисциплин,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»*

В.М. Антоньшин

*соискатель высшего образования степени «магистр»,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»*

Источники правового регулирования отношений, связанных с коммерческой тайной

В статье рассмотрены исторические основы возникновения института коммерческой тайны в Украине и определены хронологические этапы его формирования. Определены источ-

ники и состояние современного законодательства в области правового регулирования коммерческой тайны.

Ключевые слова: коммерческая тайна, информация, защита коммерческой тайны, адаптация законодательства.

A. Frantsuz
Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine
Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of State and Legal Disciplines,
“KROK” University

V. Antonyshyn
Graduate Student,
“KROK” University

Sources of legal regulation commercial secrets

The article reviews historical background of commercial secret establishment in Ukraine and defined chronological stages of its formation. The sources and state of modern legislation of commercial secrets are reviewed.

Keywords: commercial secrets, information, law localization, protection of commercial secrets.

Постановка проблеми

Одним із основних елементів розвитку суспільства залишається рівень науково-технічного прогресу. Внаслідок підвищення цінності науково-технічних досягнень зростає роль інформації, що носить конфіденційний характер та містить відомості про ті чи інші досягнення.

Відтак, у сучасних умовах ринкової економіки, де ведеться постійна конкурентна боротьба між підприємствами, великого значення набуває збереження ділової репутації, зокрема завдяки ефективному забезпеченню захисту інформації у вигляді комерційної таємниці. Тому вирішення проблем правової охорони та захисту права на комерційну таємницю є досить актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню різних аспектів правової охорони та захисту комерційної таємниці приділяли увагу в своїх наукових працях такі представники юридичної науки та фахівці-практики, як: Г. О. Андрощук, Д. В. Байрак, Т. І. Бегова, Ю. М. Капіца,

Ю. В. Носік, П. Є. Матвієнко, Г. О. Сляднева, Л. Д. Топалова та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Спеціального закону про охорону комерційної таємниці в Україні й досі немає. На сьогодні окремі суперечливі норми, що регулюють питання, пов'язані з комерційною таємницею, містяться в різних нормативно-законодавчих актах. Саме тому є необхідність наукового дослідження питань регулювання відносин, пов'язаних з правом на комерційну таємницю, наукового аналізу теоретичних положень та напрацювань практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання цього питання в законодавстві України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Мета статті – розглянути історичний аспект виникнення інституту комерційної таємниці в Україні та встановити хронологічні межі етапів цього процесу. Проаналізувати загальний стан сучасного законодавства у сфері правового регулю-

вання комерційної таємниці та надати рекомендації щодо напрямку вдосконалення нормативно-правового забезпечення з цього питання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Правові норми, спрямовані на охорону важливої комерційної та конфіденційної інформації, з'явилися в законодавстві, яке діяло на частині території сучасної України, ще в середині XIX століття. У законах тодішньої Російської імперії містились норми, що захищали фабричні секрети, торговельну таємницю, а також таємницю кредитних установ [1, с. 16]. Побудована права система захисту комерційної таємниці Російської імперії була знищена після Жовтневого перевороту. Прийнятий більшовиками в листопаді 1917 року декрет «Про робочий контроль» скасував право власності трудових колективів на виробничу інформацію і тим самим фактично знищив саме поняття «комерційної таємниці». Тому в подальших умовах комуністичного розвитку економіки Радянського Союзу не було доцільно говорити про існування комерційної таємниці, а загалом і про існування норм у законодавстві, які б мали регулювати суспільні відносини у сфері комерційної таємниці.

У 1926 році в Польщі, дія законодавчих актів якої поширювалася на значну територію Західної України до 1939 року, був прийнятий Закон про недобросовісну конкуренцію, який містив положення щодо заборони незаконного набуття та використання технічних і комерційних секретів підприємств, а також норми якого захищали інтереси володільців комерційно цінної інформації від неправомірних дій не тільки працівників самих підприємств, а й третіх осіб [2, с. 115].

Після закінчення Другої світової війни у всьому світі розпочався стрімкий розвиток всіх галузей виробництва, науки та новітніх технологій, що з часом і призвело до потреби ревізії поняття комерційної таємниці та правових засобів її регулювання. Автори вважають, що можна виділити два основних хронологічних етапи у ста-

новленні інституту комерційної таємниці в світі (і в Україні зокрема), а саме: перший – до початку Другої світової війни, другий – після її завершення. На першому етапі відбулося лише зародження певних аспектів формування об'єктів інтелектуальної власності, розуміння про необхідність захисту конфіденційної та комерційної інформації. Однак слід зауважити, що на другому етапі в економіці за часів СРСР було неактуальним існування такої правової категорії, як конфіденційна інформація, тому про існування режиму комерційної таємниці в ті часи говорити практично неможливо. Лише після розпаду СРСР починається переосмислення необхідності захисту комерційної таємниці.

Відродженням правового регулювання відносин, пов'язаних з комерційною таємницею, в законодавстві, що діяло на теренах сучасної України, можна вважати прийняття 4 червня 1990 року Закону СРСР «Про підприємства в СРСР», а також зі встановленням у травні 1991 року загальних засад правової охорони секретів виробництва та ноу-хау (ст. 151 Основ цивільного законодавства СРСР) [2, с. 115]. Стаття 33 Закону СРСР «Про підприємства в СРСР» під назвою «Комерційна таємниця підприємства» містила поняття комерційної таємниці, визначала в загальних рисах порядок віднесення відомостей до комерційної таємниці та включала бланкетну норму щодо відповідальності за правопорушення у цій сфері [1, с. 22].

Верховна Рада УРСР 27 березня 1991 року прийняла Закон «Про підприємства в Україні» (втратив чинність 01.01.2004 р.), який в основному повторив норми вищезгаданого Закону СРСР «Про підприємства в СРСР» з тими лише відмінностями, що повноваження Кабінету Міністрів України визначати перелік відомостей, які не можуть становити комерційної таємниці, більше не обмежувались метою запобігання приховуванню суспільно небезпечної діяльності підприємств.

Важливою віхою розвитку правового регулювання відносин щодо комерційної таємниці в молодій незалежній державі Україна стало прийняття в 1992 році Зако-

ну України «Про інформацію» [3] – фундаментального в інформаційно-правовій галузі нормативно-правового акта, який закріпив право на інформацію і його гарантії, визначив принципи інформаційних відносин, основні напрями державної інформаційної політики, а також встановив, що інформація є об'єктом права власності та може бути об'єктом володіння, користування чи розпорядження нею.

Впровадження конституційних гарантій дотримання прав на конфіденційну інформацію, в тому числі комерційну таємницю, відбулось 28 червня 1996 р. з прийняттям Основного Закону України. У статтях 31, 32, 34, 41, 42, 54 Конституції України [4] встановлені базові правові рамки, в межах яких особа вправі реалізувати свої права на комерційну таємницю та відстоювати власні законні інтереси в забезпеченні конфіденційності інформації.

Основоположні норми Законів України «Про підприємства в Україні», «Про інформацію» та Конституції України стали основою для такого розгалуження та наповнення нормативним змістом законодавства України щодо комерційної таємниці. Конкретизація положень Законів України «Про підприємства в Україні» та «Про інформацію» щодо комерційної таємниці відбувалась шляхом вдосконалення та спеціалізації існуючих загальних правових положень про охорону комерційної таємниці, а також шляхом закріплення відповідних норм у галузевих правових актах.

Новим черговим етапом розвитку законодавства про комерційну таємницю в Україні стало прийняття Верховною Радою України 16 січня 2003 року Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України. Цивільний кодекс України, крім принципового визнання інформації самостійним видом об'єктів цивільних прав, дає визначення поняття комерційної таємниці, розкриває зміст прав на комерційну таємницю, визначає засади охорони комерційної таємниці, наданої органам державної влади. Цивільний кодекс України та Господарський кодекс України від-

носять комерційну таємницю до об'єктів прав інтелектуальної власності й мають однакові підходи до встановлення строку надання їй правової охорони. Кодекси регулюють інформаційні відносини, в тому числі щодо комерційної таємниці, також і в зобов'язальних правовідносинах, як це має місце, наприклад, у розділах про договори підяду, транспортування, експедирування, страхування, комерційної концесії, договори простого товариства, агентські договори, договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Цей етап розвитку українського законодавства про комерційну таємницю не вичерпується лише прийняттям вищезгаданих кодексів України. Сюди можна віднести також і набуття чинності 1 вересня 2005 року Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України, в яких у рамках принципу відкритості судочинства вирішується питання про розкриття комерційної таємниці перед судами.

Крім того, окремі питання правового регулювання відносин, що пов'язані з комерційною таємницею, знаходять своє відображення і в інших нормативно-правових актах. Так, наприклад, у статті 164³ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачаються штрафні санкції за отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця [5]; у статті 24 Закону України «Про Службу безпеки України» є прописаний обов'язок СБУ в збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України [6]; статті 231 та 232 Кримінального кодексу України передбачають кримінальну відповідальність за незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю [7]; статті 16, 17, 18, 19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» об'єднані в окрему главу цього закону, яка називається «Неправо-

мірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці» [8] тощо.

Але незважаючи на те, що питання правового врегулювання комерційної таємниці регулюються значною кількістю нормативно-правових актів, з цього приводу виникає і багато неузгодженостей між самими законами. Так, для прикладу, наведені визначення самого поняття комерційної таємниці в Господарському кодексі України та Цивільному кодексі України не є рівнозначними. У Господарському кодексі України зазначено, що комерційною таємницею є відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання [9, ст. 36 п. 1], а в Цивільному кодексі України зазначено, що «комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність...» [10, ст. 505 п. 1]. Отже, за Господарським кодексом України комерційною таємницею є будь-які відомості, пов'язані з діяльністю підприємства, а за Цивільним кодексом України – відомості, які є секретними, невідомими та не є легкодоступними [11, с. 87].

Питання про прийняття спеціального закону про комерційну таємницю в Україні постає вже досить тривалий час. Комітетами Верховної Ради України опрацьовувались кілька проектів законів щодо комерційної таємниці (наприклад, проект Закону про комерційну таємницю № 5180 від 20.02.2004 [12], проект Закону про основні засади охорони комерційної таємниці в Україні № 5180-1 від 27.04.2005 [13] тощо). Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. №1404-р було схвалено Концепцію проекту Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» [14], якою передбачалось прийняття спеціального закону, який би регулював питання захисту прав

інтелектуальної власності на комерційну таємницю та тим самим створював належні правові засади для запобігання недобросовісній конкуренції у підприємницькій діяльності. Проте, станом на сьогодні, на десятому році після схвалення згаданої Концепції, передбачені нею завдання так і залишились не втіленими у життя. Законопроекти щодо комерційної таємниці, внесені у комітети Верховної Ради України ще у 2004-2005 роках так і не дійшли до розгляду законодавцями та до сьогодні мають статус таких, що «очікують розгляду».

Разом з тим слід зазначити, що в переважній більшості країн Європи, де якісно забезпечується охорона комерційної таємниці, спеціальні закони про неї відсутні. Лише в Швеції прийнятий Закон «Про охорону комерційної таємниці» від 13.05.1990 року, який повністю присвячений охороні секретів виробництва. У деяких державах Європейського Союзу діють особливі правові положення, що регулюють такі об'єкти, тоді як в інших застосовуються загальні норми законодавства. Суспільні відносини, що виникають з приводу комерційної таємниці регулюються також нормами законів про недобросовісну конкуренцію і кримінальних кодексів. Наприклад, у Німеччині, Австрії та Польщі основні правові норми, що стосуються секретів виробництва, містяться в законодавстві про недобросовісну конкуренцію. Таке законодавство також існує і застосовується в інших країнах Європи (Бельгія, Болгарія, Угорщина, Данія, Іспанія, Латвія, Литва, Румунія, Словенія, Фінляндія, Чехія, Естонія) [15, с. 30]. У Великобританії немає спеціального закону про комерційну таємницю (секрети виробництва), але правова охорона дуже ефективно здійснюється на основі контрактного права і права справедливості, за яким будь-який одержувач конфіденційної інформації повинен зберігати її в таємниці. У справах про порушення секретів виробництва застосовуються три основні засоби захисту: судову заборону для запобігання подальшого незаконного використання або розголошення; компенсація збитків та вилучення доходів [15, с. 31].

Висновки

Викладена вище інформація дозволяє зробити висновок, що законодавство України у сфері правового регулювання комерційної таємниці не є уніфікованим, тобто регулюється не одним спеціалізованим законом, а різними нормативно-правовими актами.

Автори статті вважають за доцільне прийняття відповідного закону, який буде регулювати всі правові питання щодо комерційної таємниці та сприятиме забезпеченню національних економічних інтересів, а також перешкоджатиме промислово-шпідіажу та неправомірному використанню вітчизняних технологій за межами держави. Також такий закон вирішить цілу низку термінологічних розбіжностей щодо

комерційної таємниці, які нині існують серед численних нормативно-правових актів. Таким чином, прийняття відповідного закону про комерційну таємницю є важливою та необхідною умовою для врегулювання питань, а саме: визначення, використання, поширення, зберігання та захисту комерційної таємниці.

Перспективи подальшого розвитку українського законодавства про комерційну таємницю вбачаються авторам невід'ємними від процесів гармонізації та зближення з приватним правом Європи. Адаптація українського законодавства до європейських стандартів має сприяти більш глибокій інтеграції України в європейські економіко-політичні процеси та комплексно реформувати внутрішньо- та зовнішньоекономічні режими нашої держави.

Література

1. Носік Ю. В. Права на комерційну таємницю в Україні (цивільно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ю.В. Носік; КНУТШ. – Київ, 2006. – 221 с.
2. Гарарук І.В. Комерційна таємниця в цивілістичній доктрині [Текст] / І.В. Гарарук // Вісник КНУТД. – 2016. – № 3 (99). – С. 114-118.
3. Закон України «Про інформацію» від 02.10.92 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 – 1984 р., додаток до № 51, стаття 1122
6. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.92 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2001. – №25 – 26. – Ст. 131.
8. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. – №36. – Ст. 165.
9. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. – №18, №19-20, №21-22. – Ст. 144.
10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. – № 40-44. – Ст. 365.
11. Ленго Ю. Є. Співвідношення понять «конфіденційна інформація», комерційна таємниця та «ноу-хау» / Ю. Є. Ленго // Питання інтелектуальної діяльності : Зб. наук. праць. Випуск 10. – К. : НДІ ІВ НАПрНУ, «НВП Інтерсервіс», 2012. – С. 80–107.
12. Про комерційну таємницю: Проект Закону від 20.02.2004 р. № 5180 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5180&skl=5
13. Про основні засади охорони комерційної таємниці в Україні: Проект Закону від 27.04.2005 р. № 5180-1 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5180-1&skl=5]
14. Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю»: Розпорядження КМУ від 5.11.2008 р. № 1404-р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1404-2008-p>
15. Андрощук Г. О. Правова охорона комерційної таємниці в країнах Європейського Союзу / Г. Андрощук // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. – № 5. – С. 27–37.